

การศึกษาวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ
An Analytical Study of the Development of Human Being
Towards Deva according to Puññakiriyāvattu

พระครูกาญจนกิจจารักษ์ (บัณฑิต บุญอาจ)*

Phrakhrukanchanakitcharak (Bundit Boonart)

พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Master of Arts (Buddhist Studies) Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาสมบุญรณ์ วุฑฒิกโร**

Phramaha Somboon Vuddhikaro

อรชร ไกรจักร***

Orachorn Krichackra

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail : bundit5151@gmail.com

Received : September 06, 2021

Revised : February 06, 2022

Accepted : April 17, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ (๓) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การค้นคว้าเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา ๘ รูป/คน

ผลการศึกษา พบว่า ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้จำแนกเทวดาออกเป็น ๓ ประเภท คือ (๑) สมมติเทวดา (๒) อุบัติเทวดา และ (๓) วิสุทธิเทวดา ในที่นี้ศึกษาเฉพาะอุบัติเหตุชั้นกามาจรรมี ๖ ชั้น บุญกิริยาวัตถุโดยย่อมี ๓ ประการ ได้แก่ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล และ (๓) การเจริญ

* นิสิตปริญญาโท, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

** พระมหาสมบุญรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร. Phramaha Somboon Vuddhikaro, Assoc.Prof.Dr. ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ Chief of Thesis Supervisor Committee.

*** ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr.Orachorn Krichackra คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ Thesis Supervisor Committee.

ภาวนา มนุษย์จะเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจรได้ต้องพัฒนาตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ (๑) พัฒนาตามหลักการให้ทาน โดยก่อนให้ทานฝึกทำใจให้ดีด้วยการระลึกว่า “เราจะให้ทาน เราจะฝัง ขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้” ขณะกำลังให้ทานฝึกทำจิตให้เลื่อมใสด้วยการระลึกว่า “เราจะถือเอา สิ่งที่เป็นสาระจากทรัพย์อันหาสาระมิได้” เมื่อให้ทานแล้วฝึกทำใจให้เบิกบานด้วยการระลึกว่า “ขึ้นชื่อว่า ทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ดำเนินตามแล้ว ช่างดีจริงหนอ” ฝึกต้อนรับผู้รับทานด้วยตนเอง โดยยินดี ต้อนรับผู้มีศีล และฝึกให้ทานด้วยมือตนเอง การให้ทานที่ตื้นนอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็น บำพฐานให้แก่การรักษาศีล และการเจริญภาวนาด้วย (๒) พัฒนาตามหลักการรักษาศีล โดยการฝึกสำรวม กายวาจาใจให้เรียบร้อย ด้วยการสมาทานศีล ๕ โดยกำหนดให้เป็นนิจศีล หรือสมาทานศีล ๘ โดยกำหนด ให้เป็นอุโบสถศีล การให้รักษาศีลที่ตื้นนอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็นบำพฐานให้แก่การเจริญ ภาวนาด้วย และ (๓) พัฒนาตามหลักการเจริญภาวนา โดยการฝึกอบรมจิตใจให้อยู่กับความดีงามเกิดความ สงบ เรียกว่า สมถภาวนา และโดยการฝึกอบรมปัญญาให้เกิด เรียกว่า วิปัสสนาภาวนา

คำสำคัญ: การพัฒนามนุษย์; เทวดา; บุญกิริยาวัตถุ

Abstract

In the research entitled “An Analytical Study of the Development of Human Being Towards Deva according to Puññakiriyāvattu”, three objectives were made: (1) to study the Deva in Theravada Buddhism scriptures, (2) to study the principles of Dhamma which are conducive to become the Deva according to Puññakiriyāvattu, and (3) to analyze the development of human being towards Deva according to Puññakiriyāvattu. This is the qualitative research integrates the method of collecting data from research documents and in-depth interviews of eight Buddhist academicians.

The results of the research were found that in Buddhist scriptures the deva is classified into three types: Sammati-deva: this deva is caused by convention, Upapatti-deva: this deva is caused by rebirth and Visuddhi-deva: this deva is caused by purification. In this thesis, only the deva caused by rebirth is mentioned and is classified into six celestial realms. Puññakiriyāvattu is briefly separated into three kinds and thoroughly into ten kinds. In this thesis, only the Puññakiriyāvattu is briefly classified into three groups such as donating, keeping precepts and meditating. Human beings who wish to become celestial beings must get themselves developed through three groups of Puññakiriyāvattu: (1) the self-development is done by donating where

before donating, they make their own mind good with their recognizing that ‘when we donate, we will bury the treasure which is caused to be their future belongings’; while donating, they believe their merits with their recognizing that ‘we cannot cling to the essence of the inessential belongings’; after donating, they are trained to be delighted with their recognizing that ‘it is so good for us to donate according to the pundit’s description’; and everything should be deliberately donated with their own hands, (2) the self-development is done by keeping precepts where keeping their own actions and words truly and politely with all-time keeping of five precepts or observing eight precepts on Lunar Observance days are practiced, and (3) the self-development is done by meditating where keeping their own minds peacefully by means of the appearance of wisdom is observed.

Keywords: Development of Human Being; Deva; Puññakiriyāvattu

บทนำ

การเกิดเป็นเทวดาและการเกิดเป็นมนุษย์ไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา แต่การเกิดเป็นเทวดาและการเกิดเป็นมนุษย์ก็จัดอยู่ในประเภท “สุคติ” คือ ที่ไปเกิดอันดี แม้พวกเทวดาอาจบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ แต่มนุษย์อยู่ในวิสัยที่มีโอกาสบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้ดีที่สุด^๑

ทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท เทวดา^๒ มี ๓ ประเภท ดังความที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสุตตันตปิฎก จุฬนิกายเทส ว่า “คำว่า เทวะ ได้แก่ เทพ ๓ จำพวก คือ (๑) สมมติเทพ (๒) อุบัติเทพ (๓) วิสุทธิตเทพ”^๓ ในบทความนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะ อุบัติเทพ คือ “เทวดาชั้นจาตุมหาราช^๔ เทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา เทวดาชั้นดุสิต เทวดาชั้นนิมมานรดี เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี”^๕ เท่านั้น

^๑ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธิมม์, ๒๕๕๙), หน้า ๓๗ - ๓๘.

^๒ คำว่า “ชาวสวรรค์” “เทพเจ้า” “เทพยดา” “เทพ” “เทวะ” ใช้ว่า “เทวดา” ก็มี.

^๓ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๒/๑๖๐ - ๑๖๑., ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๑๘๒ - ๑๘๓., ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๓๗๕ - ๓๗๖., ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๒๐๒.

^๔ คำว่า “จาตุมหาราชิกา” ใช้ว่า “จาตุมหาราช” ก็มี.

^๕ คำว่า “ปรนิมมิตวสวัตตี” ใช้ว่า “ปรนิมมิตวสวัตตี” ก็มี.

^๖ ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๓๒/๑๖๐ - ๑๖๑., ขุ.ขุ.อ. (ไทย) ๑๘๒ - ๑๘๓., ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๓๗๕ - ๓๗๖., ขุ.ชา.อ. (ไทย) ๑/๒๐๒.

อรรถกถาจารย์ แบ่งมนุษย์ออกเป็น ๔ ประเภท คือ (๑) มนุษย์นรก (มนุษย์สเนรโยโก) มนุษย์ผู้ทำกรรมไม่ควร สมควรถูกลงโทษ เมื่อถูกลงโทษย่อมได้รับความทุกข์เป็นอันมาก (๒) มนุษย์เปรต (มนุษย์สเปโต) มนุษย์ผู้คอยากหิวโหย ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มากไปด้วยความทุกข์ เพราะกรรมที่ตนทำไว้แต่ก่อน (๓) มนุษย์ดิรัจฉาน (มนุษย์สัตว์จนาโน) มนุษย์ผู้ไม่รู้จักประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ อาศัยผู้อื่นเลี้ยงชีพ ประพฤติไม่ดี ถูกเขาข่มขู่ ต้องอยู่แบบหลบซ่อน มากไปด้วยความทุกข์ (๓) มนุษย์โดยปรมาตม์ (ปรมาตโถ มนุสโส) มนุษย์ผู้รู้จักประโยชน์และไม่ใช้ประโยชน์ ละอายต่อบาป เกรงกลัวต่อบาป เชื่อผลแห่งกรรม บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุทั้งหลาย ตั้งอยู่ในมนุษยธรรม^๗

เทวดามีคุณสมบัติเหนือกว่าคือประเสริฐกว่ามนุษย์ ๓ ประการ ฝ่ายมนุษย์ก็มีคุณสมบัติเหนือกว่าคือประเสริฐกว่าเทวดา ๓ ประการเช่นกัน ดังพุทธพจน์ที่ตรัสเปรียบเทียบเทวดาชั้นดาวดึงส์กับมนุษย์ชาวชมพูทวีปว่า

เทวดาชั้นดาวดึงส์เหนือกว่า... มนุษย์ชาวชมพูทวีป ด้วยฐานะ ๓ ประการ ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ (๑) อายุอันเป็นทิพย์ (๒) วรรณะอันเป็นทิพย์ (๓) สุขอันเป็นทิพย์... มนุษย์ชาวชมพูทวีปเหนือกว่า... เทวดาชั้นดาวดึงส์ ด้วยฐานะ ๓ ประการ ฐานะ ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ (๑) เป็นผู้แก้แล้วกล้า (๒) เป็นผู้มั่งคั่ง (๓) เป็นผู้อยู่ประพฤติพรหมจรรย์ในชมพูทวีปนี้^๘

พระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ผู้บริสุทธิ์และประเสริฐทรงเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมในความเป็นมนุษย์ จนกระทั่งได้รับการนับถือ^๙ จึงทรงอยู่ในสถานะเทวดาผู้ยิ่งกว่าเทวดาอื่น ๆ (อติเทพ)^{๑๐} กล่าวคือ ประเสริฐกว่าทั้งสมมติเทพ อุบัติเทพ และวิสุทธิเทพ ด้วยความที่เทวดาในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ มีลักษณะพิเศษหลายประการ เช่น อายุอันเป็นทิพย์ วรรณะอันเป็นทิพย์ สุขอันเป็นทิพย์ ยศอันเป็นทิพย์ ความเป็นใหญ่อันเป็นทิพย์ รูปอันเป็นทิพย์ เสียงอันเป็นทิพย์ กลิ่นอันเป็นทิพย์ รสอันเป็นทิพย์ โสภณภาพอันเป็นทิพย์^{๑๑} จากลักษณะพิเศษนี้เอง จึงเป็นเหตุจูงใจให้มนุษย์มีความปรารถนาว่า “หลังจากตายไปแล้วขอให้ได้ไปเกิดเป็นเทวดา”

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย การเกิดเป็นมนุษย์ ชื่อว่าเป็นการไปเกิดในภูมิที่ดีของเทวดา”^{๑๒} เทวดาทั้งหลาย มีสติไม่มั่นคงเพราะมีสุขโดยส่วนเดียว พวกสัตว์นรกก็มีสติไม่มั่นคงเพราะมีทุกข์โดยส่วนเดียว แต่พวกมนุษย์มีสติมั่นคงเพราะมีสุขและทุกข์เจือกัน การประพฤติพรหมจรรย์มีองค์ ๘ ก็มี

^๗ ขุ.วิ.อ. (ไทย) ๒๖

^๘ อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๑/๔๗๕ - ๔๗๖.

^๙ วัลโลปะ ศรีราหุล, พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน, ฉบับอังกฤษ - ไทย, แปลโดย นวพร เรื่องสกุล, (กรุงเทพมหานคร: กองทุนบุญนิธิไฮโดร, ๒๕๖๑), หน้า ๑๕๒.

^{๑๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๒๓.

^{๑๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๔๑/๓๖๒., ขุ.อิติ.อ. (ไทย) ๓๓๕.

^{๑๒} ขุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๓/๔๔๗.

แต่ในหมู่มนุษย์ เพราะพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าย่อมอุบัติขึ้นในโลกมนุษย์^{๑๓} การเกิดเป็นมนุษย์ จึงเป็นภพภูมิที่สามารถพัฒนาตนเองในด้านศีลธรรมได้ดีกว่าการเกิดเป็นเทวดา หรือการเกิดในภพภูมิอื่น ๆ ดังความที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า

เมื่อเทพบุตรจะจุติจากเทวโลก เพราะสิ้นอายุ เทวดาผู้พลอยยินดี ย่อมเปล่งเสียงอวยพร ๓ ประการ คือ ท่านผู้เจริญ ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้ว ขอให้ไปเกิดในภูมิที่ดี คืออยู่ร่วมกับมนุษย์ เกิด ท่านเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ขอให้ได้มีศรัทธาอย่างสูงยิ่ง ในพระสัทธรรมเกิด ศรัทธาของท่านนั้น ขอให้ตั้งมั่น มีเหตุเกิด หยั่งลง มั่นคงในสัทธรรม ที่ตถาคตประกาศไว้ดีแล้ว ใคร ๆ ทำให้คลอนแคลน ไม่ได้ตลอดชีวิตเกิด ท่านจงละกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริตได้ทั้งหมด รวมทั้งละกรรมชั่วที่ประกอบด้วยโทษอื่น ๆ จงทำความดีทางกาย วาจาให้มาก และทำความดีทางใจที่ประมาณมิได้ ปราศจากอุปธิ นอกจากนั้น ท่านจงทำบุญ ที่ให้เกิดสมบัตินั้นให้มาก ด้วยการให้ทาน ชักชวนผู้อื่นให้ดำรงอยู่ในสัทธรรม ในพุทธศาสนาเถิด^{๑๔}

อย่างไรก็ตาม “พวกมนุษย์จะถือว่าเทวดาสูงกว่าพวกตน และพากันอยากไปเกิดในสวรรค์”^{๑๕} เช่น มนุษย์บางคนให้ทานแล้วประสงค์จะไปเกิดเป็นเทวดา เป็นต้น อันเป็นเป้าหมายของผู้ที่ไม่ต้องการพระนิพพาน ดังเช่นพุทธพจน์ที่ว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้ให้ทาน คือ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป เขาให้สิ่งใด ก็หวังสิ่งนั้นตอบแทน เขาได้สดับมาว่า ‘พวกเทวดา ชั้นจาตุมหาราช มีอายุยืน มีผิวพรรณงาม มีความสุขมาก’ จึงมีความปรารถนา อย่างนี้ว่า ‘โอหนอ หลังจากตายแล้ว เราพึงเกิดร่วมกับพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราช’^{๑๖} เป็นต้น

ในทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท มนุษย์หลังจากตายไปแล้วสามารถไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ ชั้นต่าง ๆ ได้หรือไม่อย่างไร ? พระพุทธเจ้าตรัสกับพระสารีบุตร เกี่ยวกับเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดของหมู่สัตว์ ไว้ในพระสูตรตันตปิฎก มหาสีนานาทสูตรว่า

ตถาคตเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจุติ (เคลื่อน) กำลังเกิด ทั้งชั้นต่ำและ ชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยตาทิพย์อันบริสุทธิ์ เหนือมนุษย์ รู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า ‘หมู่สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอรหันต์ มีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นผิด พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก

^{๑๓} อง.นวก.อ. (ไทย) ๓/๔๒๐.

^{๑๔} ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๓/๔๔๘.

^{๑๕} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายเล่มที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๕๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลีธรรม, ๒๕๖๒), หน้า ๙๕๓.

^{๑๖} ชุ.จ. (ไทย) ๓๐/๑๓/๙๒ - ๙๔.

แต่หมู่วัตถุที่ประกอบกายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ และชักชวนผู้อื่นให้ทำตามความเห็นชอบ พวกเขาหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๑๗}

คำสอนหลัก ๆ ของเถรวาทซึ่งก็เหมือนกับพระพุทธศาสนานิกายอื่น ๆ คือเรื่องการเกิดใหม่ และเรื่องกรรม ชีวิตมนุษย์ที่แสนสั้นของเราคือชาติล่าสุดของชีวิตที่เกิดมาแล้วนับไม่ถ้วนภพชาติ ไม่รู้ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่เมื่อใด ในอดีต บางครั้งเราเป็นมนุษย์ บางครั้งก็เป็นเทพที่มีอายุชั้ยยืนยาว แต่ในที่สุดแล้วก็ต้องตาย การเกิดเป็นมนุษย์ก็ดี หรือเป็นเทพก็ดี นับว่าได้เกิดในสุคติภูมิ แต่บางครั้งเราก็ไปเกิดในทุคติภูมิ อาจเคยเกิดเป็นสัตว์ต่าง ๆ (รวมถึงนก ปลา หรือแมลง) หรือเกิดเป็นเปรต ที่ถูกรอบงำด้วยความยึดติดและความโลภ หรือเกิดเป็นสัตว์นรกที่ต้องทนทุกข์ทรมานดุจฝันร้าย เป็นเวลายาวนาน การได้เกิดเป็นมนุษย์ ถือว่ามีเสรีภาพในการเลือกมากกว่า และมีความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาตนในเชิงศีลธรรมและจิต การที่เราต้องเวียนว่ายจากชีวิตหนึ่งสู่อีกชีวิตหนึ่ง มิใช่เรื่องที่เป็นไปโดยบังเอิญ หรือเป็นการกำหนดของพระเจ้า ทว่าเป็นไปโดยอำนาจแห่งผลกรรมที่กระทำโดยเจตนา^{๑๘}

มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองเพื่อไปเป็นเทวดาได้ ดังความที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ปุณณกิริยาวัตถุสูตร ว่า

ภิกษุทั้งหลาย... บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยทานมีประมาณยิ่ง ทำบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยศีลมีประมาณยิ่ง แต่ไม่จัดแจงบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนาเลย หลังจากตายแล้ว เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นจาตุมหาราช... เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดาวดึงส์... เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นยามา... เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นดุสิต... เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นนิมมานรดี... เขาย่อมเกิดร่วมกับเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี^{๑๙}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับ เทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และการพัฒนา มนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อศึกษาเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ
๓. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๘/๑๔๗.

^{๑๘} พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา, (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๓๘.

^{๑๙} อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๔ - ๒๕๖.

วิธีการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตในการศึกษาไว้ ๓ ด้าน โดยจะศึกษาข้อมูลจากเอกสารคือ (๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือเอกสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์ปกรณ์วิเสส (๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิคือหนังสือสำคัญทางพระพุทธศาสนา เอกสารตำราวิชาการ บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และ (๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกประชากร คือคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาเถรวาทจำนวน ๘ รูป/คน แบบสัมภาษณ์มี ๖ คำถาม

ผลการวิจัย

เพื่อตอบปัญหาที่ต้องการทราบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๓ ข้อ คือ (๑) ศึกษาเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท (๒) ศึกษาหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ (๓) วิเคราะห์การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ จากการศึกษาสรุปได้ว่า

๑) เทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คำว่า “เทวดา” หมายถึง สัตว์ชนิดหนึ่งเกิดในเทวโลก มีฤทธิ์ เพลิดเพลินด้วยกามคุณ ๕ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อันเป็นทิพย์ คำว่า “เทวดา” มีความหมายรวมถึงเทวดาทั้งที่เป็นเพศชายและเพศหญิง เทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) สมมติเทวดา เทวดาโดยสมมติ ได้แก่ พระราชา พระราชเทวี พระราชกุมาร ท่านเหล่านี้ประชาชนเคารพนับถือ ยกย่องให้อยู่ในฐานะจุดเทวดา (๒) วิสุทธิเทวดา เทวดาโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่ พระอรหันต์ เป็นเทพโดยความหมดจดจากกิเลส ส่วนพระพุทธเจ้าเป็นเทพยิ่งกว่าเทพทั้งปวง ควรแก่การบูชาของเทพทั้งหมด (๓) อุปัตติเทวดา เทวดาโดยอุปติ ท่านเกิดผุดขึ้นในเทวโลกเมื่อเกิดแล้ว ย่อมบันเทิงด้วยเบญจกามคุณ หรือ ด้วยฤทธิ์วิเศษ มี ๓ ประเภท ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นกามาวจร (๒) เทวดาชั้นรูปาวจร และ (๓) เทวดาชั้นอรูปราวจร ในบทความนี้ ศึกษาเฉพาะเทวดาชั้นกามาวจร

การเกิดของเทวดา เรียกว่า โอปปาติกะ หมายถึง การเกิดโดยผุดขึ้นอย่างฉับพลัน โตเต็มตัวในทันที มีรูปร่างเป็นทิพย์ตั้งอยู่ในวัยหนุ่มสาว ดุจเทพธิดามีอายุราว ๑๖ ปี และดุจเทพบุตรมีอายุราว ๒๐ ปี มีรัศมีเปลวตลอดสถานที่ ๑ โยชน์บ้าง ๒ โยชน์บ้าง จนกระทั่งถึงประมาณ ๑๒ โยชน์บ้าง ตามอานุภาพของตน เสวยสมบัติอันเป็นทิพย์ ๑๐ ประการ คือ อายุที่เป็นทิพย์ วรรณะที่เป็นทิพย์ สุขที่เป็นทิพย์ ยศที่เป็นทิพย์ อธิปไตยที่เป็นทิพย์ รูปที่เป็นทิพย์ เสียงที่เป็นทิพย์ กลิ่นที่เป็นทิพย์ รสที่เป็นทิพย์ โภจวัตถุที่เป็นทิพย์ และตั้งอยู่อย่างนั้นจนถึงวันตาย ที่อยู่ของเทวดา เรียกว่า วิมาน มีความขอดีช่วงงามวิจิตร

โอรส เกิดขึ้นพร้อมกับการเกิดของเทวดาองค์นั้น ๆ ตามอนุภาพของตน วิมานเป็นที่อยู่ส่วนตัวของเทวดาแต่ละองค์ ส่วนเทวดาที่มีอนุภาพน้อยไม่มีวิมานเป็นของตน อาศัยอยู่ในวิมานของเทวดาองค์ใด ก็มีฐานะเป็นเทวดาบริวารของเทวดาองค์นั้น วิมานตั้งอยู่บนสวรรค์แบ่งออกเป็นชั้น ๆ สวรรค์ชั้นกามาวจรมี ๖ ชั้น ได้แก่ (๑) ชั้นจาตุมหาราชิกา (๒) ชั้นดาวดึงส์ (๓) ชั้นยามา (๔) ชั้นดุสิต (๕) ชั้นนิมมานรดี และ (๖) ชั้นปรินิมิตวสวัตดี อาหารของเทวดา เรียกว่า “สุธาโภชน” เป็นอาหารทิพย์ที่มีรสเลิศให้พลังงานสูง มีลักษณะเหมือนข้าวสีขาวละเอียดประณีตกว่าข้าวที่เป็นของมนุษย์ ทำเป็นคำ ๆ สำหรับบริโภคเรียกว่า “กวมิงการหาร” อาหารอันเป็นทิพย์นี้ของเทวดาชั้นสูง ๆ จะมีความละเอียดอ่อนกว่าเทวดาชั้นที่ต่ำกว่าบริโภคแล้วแห่งเหือดหายไปในร่างกาย ไม่เหลือเป็นมูลครูดอย่างอาหารของมนุษย์ สามารถกำจัด ความหิว ความกระหาย ความไม่ยินดี ความกระวนกระวาย ความเหน็ดเหนื่อย ความโกรธ ความผูกโกรธ ความวิวาท ความส่อเสียด ความหนาว ความร้อน และความเกียจคร้าน อายุของเทวดา เรียกว่า อายุที่เป็นทิพย์ เทวดามีอายุยืนยาวมาก เทียบกับอายุของมนุษย์ดังต่อไปนี้ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช มีอายุประมาณ ๙,๐๐๐,๐๐๐ ปี (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ มีอายุประมาณ ๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ปี (๓) เทวดาชั้นยามามีประมาณ ๑๔๔,๐๐๐,๐๐๐ ปี (๔) เทวดาชั้นดุสิต มีอายุประมาณ ๕๗๖,๐๐๐,๐๐๐ ปี (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี มีอายุประมาณ ๒,๓๐๔,๐๐๐,๐๐๐ ปี และ (๖) เทวดาชั้นปรินิมิตวสวัตดี มีอายุประมาณ ๙,๒๑๖,๐๐๐,๐๐๐ ปี การตายของเทวดา เรียกว่า “จติ” หมายถึง การเคลื่อนจากภพหนึ่งไปสู่ภพอื่น การตายของเทวดามี ๕ ลักษณะ (๑) ตายเพราะสิ้นอายุ คือ สิ้นบุญ (๒) ตายเพราะหลงลืมสติ (๓) ตายเพราะกระทำอิมุตติกาลกิริยา คือ กลั่นใจตาย เป็นการตายของเทวดาพระโพธิสัตว์เท่านั้น (๔) ตายเพราะขาดอาหาร (๕) ตายเพราะมุ่งร้ายต่อกัน เมื่อใกล้เวลาเทวดาจะตาย บุญนิमित ๕ ประการ อันเป็นเครื่องหมายแห่งความตายของเทวดา ได้แก่ (๑) ดอกไม้ที่ประดับเหี่ยวแห้ง (๒) พัสตราภรณ์ที่สวมใส่ห่มองจางลง (๓) เหงื่อไหลออกจากรักแร้ (๔) ผิวพรรณเศร้าหมองปรากฏที่กาย และ (๕) เทพบุตรนั้นจะหมดความยินดีในทิพย์สมบัติของตน จะปรากฏแก่เทวดานั้น และเทวดานั้นจะตายภายในเวลา ๗ วัน โดยการนับแบบอายุของมนุษย์ เมื่อเทวดานั้นทราบว่าจะต้องตาย ย่อมเศร้าโศกอาลัยในสมบัติอันเป็นทิพย์ของตน พวกเทวดาอื่น ๆ จะมาอวยพรแก่เทวดานั้น ดังต่อไปนี้ (๑) ท่านจากเทวโลกนี้ไปแล้วขอให้ได้ไปเกิดในภูมิที่ดี (๒) ท่านได้ไปเกิดในภูมิที่ดีแล้ว ขอให้ได้ลาภอันดี และ (๓) ท่านครั้งได้ลาภอันดีแล้ว ขอให้ดำรงตนอยู่ด้วยดี และพาเทวดานั้นเข้าไปยังสวนนันทวันซึ่งตั้งอยู่ในเทวโลกทุกชั้น ขณะที่เทวดานั้นกำลังเพลิดเพลิน เทียวชมความงดงามของสวนนันทวันอยู่ เมื่อตายก็จะหายวับไปทันที โดยไม่เหลือซากไว้ให้เห็นแม้แต่น้อย

เทวดาชั้นจาตุมหาราช เป็นเทวดาชั้นที่ ๑ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส และมีความสุขมาก ที่ชื่อจาตุมหาราช เพราะมีท้าวมหาธาตทั้ง ๔ ปกครอง ได้แก่ (๑) ท้าวธตรฐ ปกครองทิศตะวันออก เป็นหัวหน้าของพวกคนธรรพ์ (๒) ท้าววิรูปหก ปกครองทิศใต้

เป็นหัวหน้าของพวกกุมภภัณฑ์ (๓) ท้าววิรูปักษ์ ปกครองทิศตะวันตก เป็นหัวหน้าของพวกนาค (๔) ท้าวภูเวร ปกครองทิศเหนือ เป็นหัวหน้าของพวกยักษ์ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมหาราช ฝ่ายท้าวมหาราชทั้ง ๔ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ ได้แก่ (๑) อายุที่เป็นทิพย์ (๒) วรรณที่เป็นทิพย์ (๓) สุขที่เป็นทิพย์ (๔) ยศที่เป็นทิพย์ (๕) อธิปไตยที่เป็นทิพย์ (๖) รูปที่เป็นทิพย์ (๗) เสียงที่เป็นทิพย์ (๘) กลิ่นที่เป็นทิพย์ (๙) รสที่เป็นทิพย์ และ (๑๐) โภจณูปะพีที่ เป็นทิพย์

เทวดาชั้นดาวดึงส์ เป็นเทวดาชั้นที่ ๒ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก และมีเดชมากกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช ท้าวสักกะจอมเทพเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาชั้นนี้ และปกครองเทวดาชั้นจาตุมหาราชด้วย ที่ชื่อว่าดาวดึงส์ เพราะเทพบุตร ๓๓ องค์ ครั้งเป็นมนุษย์ตายในบ้านจลคามพร้อมกับขมมานพ แล้วเกิดในสวรรค์ชั้นนี้ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์ ฝ่ายท้าวสักกะ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ ได้แก่

เทวดาชั้นยามา เป็นเทวดาชั้นที่ ๓ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก มีทิพย์สุขและเดชมากกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช และเทวดาชั้นดาวดึงส์ ท้าวสุยามเทพเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาชั้นนี้ ที่ชื่อว่า “ยามา” เพราะดำเนินไปสู่ความสมบูรณ์ด้วยทิพย์สุข และปราศจากความทุกข์ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นยามา ฝ่ายท้าวสุยามเทพ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นยามา ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ

เทวดาชั้นดุสิต เป็นเทวดาชั้นที่ ๔ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก มีทิพย์สุขและเดชมากกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา ท้าวสันดุสิตเทวราชเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาชั้นนี้ และมีความพิเศษ คือ เป็นที่สถิตของเทพพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ ที่ชื่อว่า “ดุสิต” เพราะยินดีร้ายแรง และอิมเอบด้วยสิริสมบัติของตน เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นดุสิต ฝ่ายท้าวสันดุสิตเทวราช เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นดุสิต ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ

เทวดาชั้นนิมมานรดี เป็นเทวดาชั้นที่ ๕ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก มีทิพย์สุขและเดชมากกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา และเทวดาชั้นดุสิต ท้าวสุนิมมิตเทวราชเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาชั้นนี้ ที่ชื่อว่า “นิมมานรดี” เพราะในยามที่ตนปรารถนาความสุขสบายที่มากกว่าที่ตนมี ก็เนรมิตเองตามความพอใจของตน เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดี ฝ่ายท้าวสุนิมมิตเทวราช

เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นนิมมานรดี ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ

เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ เป็นเทวดาชั้นที่ ๖ ของเทวดาชั้นกามาวจร เป็นเทวดาที่มีอายุยืน มีผิวพรรณผ่องใส มีความสุขมาก มีทิพย์สุขและเดชมากกว่าเทวดาชั้นจาตุมหาราช เทวดาชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นยามา เทวดาชั้นดุสิต และเทวดาชั้นนิมมานรดี ท้าว ปรนิมมิตวสวัตติเป็นผู้ปกครองเหล่าเทวดาชั้นนี้ ที่ชื่อว่า “ปรนิมมิตวสวัตติ” เพราะในยามที่ตนปรารถนากามสมบัติ มีเทวดาเหล่าอื่นเนรมิตให้ตามความชอบใจ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มาก รักษาศีลไว้มาก จึงได้เกิดเป็นเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ ฝ่ายท้าวปรนิมมิตวสวัตติ เพราะครั้งเป็นมนุษย์ให้ทานไว้มากกว่า รักษาศีลไว้มากกว่า จึงเจริญกว่าเหล่าเทวดาชั้นท้าวปรนิมมิตวสวัตติ ด้วยฐานะ ๑๐ ประการ

๒) หลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ บุญกิริยาวัตถุ หมายถึง การตั้งใจทำบุญ อันเป็นเหตุให้เกิดผลต่าง ๆ โดยย่อจำแนกออกเป็น ๓ ประการ โดยพิสดารจำแนกออกเป็น ๑๐ ประการ ในบทความนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะบุญกิริยาวัตถุโดยย่อ ๓ ประการเท่านั้น ได้แก่ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล และ (๓) การเจริญภาวนา ผลที่เกิดจากการตั้งใจทำบุญดังกล่าวข้างต้น คือ เป็นการขัดเกลาจิตใจ และทำให้เกิดเป็นมนุษย์ และเกิดเป็นเทวดา

การให้ทานในฐานะหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา หมายถึง การตั้งใจให้วัตถุทานของตนแก่ผู้อื่น เพื่อเป็นการอนุเคราะห์ และเพื่อเป็นการแสดงความเคารพ ของผู้ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิด การให้ทานที่ดีมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ (๑) ผู้ให้ทาน ก่อนให้ทานทำใจให้ดีด้วยการระลึกว่า “เราจะให้ทาน เราจะฝังขุมทรัพย์ อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้” ขณะกำลังให้ทานทำจิตใจให้เลื่อมใสด้วยการระลึกว่า “เราจะให้ทาน เราจะฝังขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้” หลังจากให้ทานแล้วทำใจให้เบิกบานด้วยการระลึกว่า “ขึ้นชื่อว่าทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ดำเนินตามแล้ว ช่างดีจริงหนอ” ต้อนรับผู้รับทานด้วยตนเอง ให้ทานด้วยมือตนเอง และผู้ให้ทานมีศีล (๒) ผู้รับทาน เป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัด ราคะ โทสะ โมหะ และ (๓) วัตถุสำหรับให้ทาน เช่น วัตถุทาน ๑๐ ปัจจัย ๔ และอารมณ์ ๖ เป็นต้น การให้ทานที่ดีย่อมมีพลัง มีอานิสงส์ ให้ไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ (๓) เทวดาชั้นยามา (๔) เทวดาชั้นดุสิต (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี และ (๖) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตติ และยังมีอานิสงส์เป็นการฝึกจิตของผู้ให้ทาน เพื่อเป็นพื้นฐานให้แก่การเจริญภาวนาด้วย

การรักษาศีลในฐานะหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา หมายถึง บุญกิริยาที่สำเร็จด้วยศีล คือ การสำรวมทางกายวาจา การรักษากายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาศีลที่ดีมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ (๑) การสมาทานศีล ๕ ประการ โดยกำหนดรักษาเป็นประจำ (๒) การสมาทานศีล ๘ ประการ โดยกำหนด

เป็นอุปนิสัย การรักษาศีลที่ดีเยี่ยมมีพลัง มีอานิสงส์ ให้ไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร และยังมีอานิสงส์ เป็นการฝึกจิตของผู้รักษาศีล เพื่อเป็นพื้นฐานให้แก่การเจริญภาวนาด้วย

การเจริญภาวนาในฐานะหลักธรรมที่ทำให้เป็นเทวดา หมายถึง บุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยภาวนา คือ การฝึกจิตให้คุณธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น และให้อบรมปัญญาให้รู้ตามจริง การเจริญภาวนาที่ดีมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ (๑) สมถภาวนา การฝึกอบรมจิตให้สงบ และ (๒) วิปัสสนาภาวนา การฝึกอบรมปัญญาให้เกิด การเจริญภาวนาที่ดีเยี่ยมมีพลัง มีอานิสงส์ ให้ไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ (๓) เทวดาชั้นยามา (๔) เทวดาชั้นดุสิต (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี และ (๖) เทวดา ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

๓) การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักบุญกิริยาวัตถุ การพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นเทวดาตามหลักการให้ทาน หมายถึง มนุษย์จะไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ (๓) เทวดาชั้นยามา (๔) เทวดาชั้นดุสิต (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี และ (๖) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ต้องพัฒนาตนตามหลักการให้ทานที่ดี ๖ ประการ ได้แก่ (๑) ก่อนการให้ทาน ตั้งแต่การจัดแจงอุปกรณ์สำหรับให้ทาน ต้องฝึกทำใจให้ดีด้วยการระลึกว่า “เราจะให้ทาน เราจะ ผิงขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้” (๒) ขณะกำลังให้ทาน คือ เมื่อบรรจงวางวัตถุสำหรับให้ทานไว้ในมือของผู้รับ ฝึกทำใจให้เลื่อมใสด้วยการระลึกว่า “เราจะถือเอาสิ่งที่เป็นสาระจากทรัพย์อันหาสาระมิได้” (๓) เมื่อให้ทานแล้วฝึกทำใจให้เบิกบานด้วยการระลึกว่า “ขึ้นชื่อว่าทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ ดำเนินตามแล้ว โอ! ช่างดีจริงหนอ” (๔) ฝึกต้อนรับผู้รับทานด้วยตนเอง โดยยินดีต้อนรับท่านผู้มีศีล เช่น ท่านผู้ปราศจากราคะ โทสะ โมหะ หรือผู้กำลังปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ โทสะ โมหะ เป็นต้น (๕) ฝึกให้ทานด้วยมือตนเองโดยเคารพ โดยให้สิ่งที่เป็นประโยชน์และได้มาโดยสุจริตแก่ผู้รับ เช่น วัตถุทาน ๑๐ ปัจจัย ๔ อารมณ์ ๖ เป็นต้น (๖) ฝึกสรวมกายวาจา โดยการรักษาศีล ๕ การรักษาศีล ๘ เป็นต้น การให้ทานที่ดี นอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็นบาทฐานให้แก่การรักษาศีล และการเจริญภาวนาด้วย

การพัฒนามนุษย์สู่ความเป็นเทวดาตามหลักการรักษาศีล หมายถึง มนุษย์จะไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ (๓) เทวดาชั้นยามา (๔) เทวดาชั้นดุสิต (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี และ (๖) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ต้องพัฒนาตนตามหลักการรักษา ศีลที่ดี ๒ ประการ ได้แก่ (๑) โดยการฝึกสรวมกายวาจาใจให้เรียบร้อย ด้วยการสมาทานรักษาศีล ๕ คือ เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขามีได้ให้ เจตนางดเว้นจากการ ประพฤติผิดในกาม เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ และเจตนางดเว้นจากการเสพของมีนเมา คือสุราและ เมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท โดยกำหนดให้เป็นนิจศีล คือ กำหนดรักษาเป็นประจำ (๒) โดยการฝึก สรวมกายวาจาใจให้เรียบร้อย ด้วยการสมาทานรักษาศีล ๘ คือ เว้นขาดจากการฆ่า เว้นขาดจากการ ลักทรัพย์ ประพฤติพรหมจรรย์ เว้นขาดจากการพูด เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย

อันเป็นเหตุแห่งความประมาท บริโภคมือเดียว ไม่บริโภคตอนกลางคืน เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้อง ประโคมดนตรี ดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล การทัดทรงประดับ ตกแต่งร่างกายด้วยพวงดอกไม้ ของหอม และเครื่องประทีนผิวอันเป็นลักษณะแห่งการแต่งตัว และเว้นขาดจากที่นอนสูงและที่นอนใหญ่นอนบนที่นอนต่ำ โดยสมาทานรักษาพิเศษในวันอุโบสถ เรียกว่าอุโบสถศีล การรักษาศีลที่ดี นอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็นบาทฐานให้แก่การเจริญภูวนาด้วย

การพัฒนามนุษย์ไปสู่ความเป็นเทวดาตามหลักการเจริญภูวนา หมายถึง มนุษย์จะไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร ได้แก่ (๑) เทวดาชั้นจาตุมหาราช (๒) เทวดาชั้นดาวดึงส์ (๓) เทวดาชั้นยามา (๔) เทวดาชั้นดุสิต (๕) เทวดาชั้นนิมมานรดี และ (๖) เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ต้องพัฒนาตนตามหลักการเจริญภูวนาที่ดี ๒ ประการ ได้แก่ (๑) โดยการฝึกอบรมจิตใจให้อยู่กับความดีงามเกิดความสงบ เรียกว่า สมถภูวนา (๒) โดยการฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้ตามจริง เรียกว่า วิปัสสนาภูวนา

บทสรุป

คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจำแนกเทวดาออกเป็น ๓ ประเภท คือ (๑) สมมติเทวดา (๒) อุบัติเทวดา และ (๓) วิสุทธิเทวดา ในที่นี้ศึกษาเฉพาะอุบัติเหตุเทวดาชั้นกามาวจรมี ๖ ชั้น บุญกิริยาวัตถุโดยย่อมี ๓ ประการ ได้แก่ (๑) การให้ทาน (๒) การรักษาศีล และ (๓) การเจริญภูวนา

มนุษย์จะเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจรได้ต้องพัฒนาตนตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ คือ (๑) พัฒนาตามหลักการให้ทาน โดยก่อนให้ทานฝึกทำใจให้ดีด้วยการระลึกว่า “เราจะให้ทาน เราจะฝั่งขุมทรัพย์อันเป็นเหตุติดตามตนไปได้” ขณะกำลังให้ทานฝึกทำจิตให้เลื่อมใสด้วยการระลึกว่า “เราจะถือเอาสิ่งที่เป็นสาระจากทรัพย์อันหาสาระมิได้” เมื่อให้ทานแล้วฝึกทำใจให้เบิกบานด้วยการระลึกว่า “ขึ้นชื่อว่าทานที่บัณฑิตบัญญัติแล้ว เราก็ได้ดำเนินตามแล้ว ช่างดีจริงหนอ” ฝึกต้อนรับผู้รับทานด้วยตนเอง โดยยินดีต้อนรับผู้มีศีล และฝึกให้ทานด้วยมือตนเอง การให้ทานที่ตินอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็นบาทฐานให้แก่การรักษาศีล และการเจริญภูวนาด้วย (๒) พัฒนาตามหลักการรักษาศีล โดยการฝึกสำรวมกายวาจาใจให้เรียบร้อย ด้วยการสมาทานศีล ๕ โดยกำหนดให้เป็นนิจศีล หรือสมาทานศีล ๘ โดยกำหนดให้เป็นอุโบสถศีล การรักษาศีลที่ตินอกจากมีอานิสงส์ให้ไปเกิดเป็นเทวดา ยังเป็นบาทฐานให้แก่การเจริญภูวนาด้วย และ (๓) พัฒนาตามหลักการเจริญภูวนา โดยการฝึกอบรมจิตใจให้อยู่กับความดีงามเกิดความสงบ เรียกว่า สมถภูวนา และโดยการฝึกอบรมปัญญาให้เกิด เรียกว่า วิปัสสนาภูวนา

ข้อเสนอแนะ

คนไทยนับถือพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน แต่ยังไม่ปรากฏว่าความเข้าใจเรื่องเทวดานั้นยังเป็นเรื่องที่สับสนอยู่มาก กล่าวคือพุทธศาสนิกชนบางส่วนยังมีความเชื่อว่าชีวิตของคนเรานั้นขึ้นอยู่กับ การดลบันดาลของเทวดา จึงเที่ยวบูชากราบไหว้อ้อนวอนร้องขอสิ่งต่าง ๆ จากเทวดา ความเชื่อเช่นนี้ หากถึงขั้นออกฤทธิ์เข้าก็จะทำให้ชาวพุทธละทิ้งการพัฒนาตนเอง การศึกษาเรื่องเทวดาให้ถูกต้องตามหลัก พระพุทธศาสนาเถรวาทจะทำให้ชาวพุทธหันมาพัฒนาตนเองด้วยการให้ทาน การรักษาศีล และการภาวนา มากขึ้น ประเด็นเกี่ยวกับเทวดามีข้อเขียนปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่มากมาย ดังนั้น จึงเสนอให้นักวิชาการ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการเขียนแบบเรียน ตำรา หนังสืออ่านทั่วไป น่าจะร่วมกัน อภิปราย พิจารณาให้ได้ข้อสรุปว่า ชาวพุทธควรมีท่าทีอย่างไรในเรื่องเกี่ยวกับเทวดา

บรรณานุกรม

- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระไตรปิฎกฉบับสากล: วิถีธรรมจากพุทธปัญญา**. พระนครศรี-
อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. **อรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น, ๒๕๕๖.
- วัลโปละ ศรีราหุล. **พระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสอน**. ฉบับอังกฤษ – ไทย. แปลโดย นวพร เรืองสกุล.
กรุงเทพมหานคร: กองทุนบุญนิธิหอไตร, ๒๕๖๑.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.
- _____. **พุทธธรรมฉบับปรับขยาย เล่ม ๓**. พิมพ์ครั้งที่ ๕๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์,
๒๕๖๒.